

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/148/121/93

PRACOWNICY PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH, SPRYWATYZOWANYCH I PRYWATNYCH O PROGRAMIE Powszechnej Prywatyzacji

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, PAŹDZIERNIK 1993

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

W maju bieżącego roku Sejm przyjął Program Powszechnej Prywatyzacji. Program ten zakłada jednoczesną prywatyzację kilkuset dużych przedsiębiorstw. Ich akcje zostaną w większości podzielone między około 20 tzw. Narodowych Funduszy Inwestycyjnych, zarządzanych przez firmy menedżerskie lub banki. Przedsiębiorstwa uczestniczące w PPP mają otrzymać pewne przywileje. Zostaną zwolnione z płacenia oprocentowania od kapitału, a po przekształceniu w spółki skarbu państwa załogi otrzymają bezpłatnie 15% akcji swojej firmy. Przedsiębiorstwa te powinny spełnić jednak pewne warunki, kwalifikujące je do udziału w powszechnej prywatyzacji (określony poziom rocznego obrotu i zysku netto w ostatnich latach). Rząd zaakceptował już listę pierwszych 195 przedsiębiorstw, które wezmą udział w Programie Powszechnej Prywatyzacji, można zatem powiedzieć, że rozpoczęła się realizacja programu.

Opinie pracowników przedsiębiorstw przemysłowych - prywatnych, sprywatyzowanych i państwowych - o tym modelu przekształceń własnościowych były m.in. przedmiotem badania CBOS sondującego poglądy załóg pracowniczych na temat strukturalnych przemian polskiej gospodarki¹.

¹ Badanie: "Pracownicy przedsiębiorstw państwowych, sprywatyzowanych i prywatnych w okresie strukturalnych przemian polskiej gospodarki" przeprowadzono w dniach 22 kwietnia - 10 maja 1993 r. na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie losowej pracowników przedsiębiorstw państwowych, sprywatyzowanych i prywatnych (N=1825).

Powszechna prywatyzacja

- korzystna czy nie?

Omawiając poglądy na temat powszechnej prywatyzacji należy pamiętać, że pracownicy przedsiębiorstw państwowych, sprywatyzowanych i prywatnych mogą mieć odmienne podejście do tej kwestii, wynikające z faktu zatrudnienia w różnych sektorach gospodarki.

W przypadku osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach państwowych powszechna prywatyzacja może mieć podwójny wymiar. Pracownicy ci będą uczestniczyć w niej na tych samych zasadach co pozostali obywatele - jako właściciele świadectw udziałowych prywatyzowanego majątku. Ale może się też zdarzyć, że ich zakłady pracy zostaną objęte tym programem, co dla pracowników będzie miało określone skutki, wynikające ze zmiany formy własności przedsiębiorstwa.

Pracowników zakładów sprywatyzowanych i prywatnych kwestia powszechnej prywatyzacji dotyczy jedynie w wymiarze "obywatelskim". Można jednak przypuszczać, że mówiąc o programie opierają się w pewnym stopniu na osobistych doświadczeniach związanych z przekształceniami własnościowymi swoich zakładów pracy lub zatrudnieniem w firmie prywatnej.

Ankietowani oceniali Program Powszechnej Prywatyzacji w dwóch aspektach - pod kątem wpływu na gospodarkę kraju i osobistych korzyści odniesionych w wyniku jego realizacji (tab. 1).

Tabela 1

w procentach

Czy przeprowadzenie Programu Powszechnej Prywatyzacji będzie przedsięwzięciem:	Wskazania respondentów			
	ogółem	zatrudnionych w sektorze:		
		państwo- wym	sprywaty- zowanym	prywat- nym
dla polskiej gospodarki				
- korzystnym	26	26	20	35
- w takim samym stopniu korzystnym co niekorzystnym	29	31	22	25
- niekorzystnym	23	20	43	8
Trudno powiedzieć	22	23	15	32
-----				
dla Pana(i) osobiście				
- korzystnym	18	17	18	24
- w takim samym stopniu korzystnym co niekorzystnym	25	25	22	24
- niekorzystnym	26	24	39	7
Trudno powiedzieć	32	33	21	45

W całej badanej grupie średnio co trzeci respondent (32%) przyznaje, że nie wie, czy dla niego osobiście powszechna prywatyzacja będzie przedsięwzięciem korzystnym czy nie. Może to wskazywać na nieznamość zasad PPP lub na brak wiary w możliwość odniesienia osobistych korzyści w wyniku realizacji tego programu.

Najbardziej zdecydowane oceny wyrażają pracownicy przedsiębiorstw sprywatyzowanych - w porównaniu z innymi znacznie rzadziej deklarują brak zdania na omawiany temat. Jednocześnie najbardziej sceptycznie ze wszystkich badanych oceniają Program Powszechnej Prywatyzacji. Dotyczy to zarówno ewentualnego wpływu programu na gospodarkę, jak i ocen w wymiarze osobistym.

Negatywna ocena Programu Powszechnej Prywatyzacji wystawiona przez pracowników przedsiębiorstw sprywatyzowanych może mieć związek z częstszym niż w przypadku pracowników innych sektorów brakiem akceptacji całego procesu prywatyzacji (tab. 2).

Tabela 2

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, prywatyzacja jest przedsięwzięciem:	Wskazania respondentów zatrudnionych w sektorze:		
	państwowym	sprywatyzowanym	prywatnym
dla polskiej gospodarki			
- korzystnym	26	24	39
- w takim samym stopniu korzystnym co niekorzystnym	39	37	30
- niekorzystnym	20	30	11
Trudno powiedzieć	15	9	20
-----			
dla Pana osobiście			
- korzystnym	15	20	27
- w takim samym stopniu korzystnym co niekorzystnym	29	32	28
- niekorzystnym	32	37	15
Trudno powiedzieć	24	10	30

Prezentowany przez pracowników przedsiębiorstw sprywatyzowanych negatywny stosunek do prywatyzacji i - traktowanej jako jej element - powszechnej prywatyzacji potwierdza postawioną na wstępie tezę o wpływie osobistych doświadczeń związanych z przekształceniami własnościowymi. Zatrudnieni w zakładach sprywatyzowanych mają już za sobą proces przekształceń własnościowych. Wiedzą, jakie są jego konsekwencje dla przedsiębiorstwa i załogi. Z uzyskanych danych można sądzić, że wielu z nich nie jest zadowolonych z przebiegu i efektów przekształcenia. Odpowiadając bowiem na pytanie, czy prywatyzacja jest przedsięwzięciem korzystnym dla pracowników prywatyzowanych przedsiębiorstw niemal połowa z nich (46%)

odpowiedziała przecząco (w pozostałych sektorach opinię taką prezentuje: w państwowym - 21%, w prywatnym - 12% ankietowanych).

W porównaniu z pracownikami przedsiębiorstw sprywatyzowanych respondentów zatrudnionych w firmach prywatnych (nie przekształcanych) można nazwać entuzjastami Programu Powszechnej Prywatyzacji. Wyższa niż gdzie indziej akceptacja tej formy przekształceń własnościowych idzie w parze z pozytywną oceną prywatyzacji w ogóle. Może to wskazywać na docenianie działania prywatnego przedsiębiorstwa i postrzeganie wyższości pracodawcy prywatnego nad państwowym wynikające z własnych doświadczeń.

Różnice w opiniach pracowników sektora prywatnego i sprywatyzowanego są o tyle ciekawe, że w zasadzie oba typy przedsiębiorstw są *de facto* własnością prywatną (niepaństwową). Odmienne opinie wynikają prawdopodobnie z tego, że przedsiębiorstwa sprywatyzowane zmieniły swój status stosunkowo niedawno. Proces przekształcenia własnościowego często jest dla pracowników dużym stresem. Wiąże się bowiem między innymi z obawą utraty pracy i jednocześnie rozbudza nadzieje, które nie zawsze zostają zrealizowane. Można powiedzieć, że opinie pracowników przedsiębiorstw sprywatyzowanych są kształtowane w dużym stopniu przez negatywne zjawiska towarzyszące zmianom własnościowym. Zatrudnieni w firmach prywatnych nie mają takich doświadczeń, nie oceniają zatem prywatyzacji z pozycji uczestników tego procesu. Ich poglądy wyznacza perspektywa własnego miejsca pracy - zakładu mającego właściciela, czyli swego rodzaju "docelowego efektu" prywatyzacji.

Pracownicy przedsiębiorstw państwowych oceniają Program Powszechnej Prywatyzacji nieco lepiej niż respondenci z zakładów sprywatyzowanych, lecz nie tak dobrze jak osoby zatrudnione w firmach prywatnych. Częściej zgadzają się, że PPP będzie przedsięwzięciem korzystnym dla gospodarki kraju, rzadziej mówią korzyściach, jakie sami odniosą. Opinie respondentów zatrudnionych w zakładach państwowych cechuje ponadto pewna ostrożność - częściej niż pozostali badani sądzą, że Program Powszechnej Prywatyzacji będzie przedsięwzięciem "w takim samym stopniu korzystnym co niekorzystnym" i częściej niż pracownicy zakładów sprywatyzowanych nie mają zdania na ten temat. Większa niż w innych sektorach ostrożność w formułowaniu sądów ma prawdopodobnie związek z sytuacją

przedsiębiorstw państwowych. Dla większości z nich prywatyzacja jest kwestią bliższej lub dalszej przyszłości. Część z nich zostanie prawdopodobnie objęta Programem Powszechnej Prywatyzacji. Można się spodziewać, że pracownicy przedsiębiorstw państwowych oceniają powszechną prywatyzację pod kątem jej ewentualnego wpływu na przyszłość zakładów pracy, z którymi są związani. Podobnie jak wśród pracowników innych sektorów, ich opinie o powszechnej prywatyzacji są zbliżone do poglądów na temat prywatyzacji w ogóle. Potwierdza to, że Program Powszechnej Prywatyzacji funkcjonuje w świadomości społecznej jako element szerszej całości, mający takie same konsekwencje dla gospodarki kraju i ludzi jak inne formy przekształceń.

We wszystkich trzech sektorach przedstawiciele kierownictwa oceniają Program Powszechnej Prywatyzacji lepiej niż pracownicy szeregowi, zarówno jeśli chodzi o jego wpływ na gospodarkę kraju, jak i w aspekcie osobistych korzyści (tab. 3).

Tabela 3

w procentach

Czy przeprowadzenie Programu Powszechnej Prywatyzacji będzie przedsięwzięciem:	Wskazania respondentów zatrudnionych w sektorze:					
	państwowym		sprywatyzowanym		prywatnym	
	s	k	s	k	s	k
dla polskiej gospodarki						
- korzystnym	26	41	20	29	34	53
- w takim samym stopniu korzystnym co niekorzystnym	31	33	22	32	25	17
- niekorzystnym	20	13	44	21	7	10
Trudno powiedzieć	23	11	14	18	33	19
-----						
dla Pana osobiście						
- korzystnym	17	35	18	29	22	48
- w takim samym stopniu korzystnym co niekorzystnym	25	23	21	33	25	15
- niekorzystnym	25	5	39	19	7	9
Trudno powiedzieć	33	38	21	18	46	28
s - wskazania pracowników szeregowych, k - wskazania kadry kierowniczej						

Jednocześnie znalazły potwierdzenie wcześniejsze spostrzeżenia, dotyczące wszystkich pracowników poszczególnych sektorów. Pracownicy przedsiębiorstw państwowych - w tym również kierownicy - wyrażają najbardziej zdecydowane opinie o programie, a zarazem oceniają go gorzej niż osoby zatrudnione w innych przedsiębiorstwach.

Opinie pracowników trzech sektorów gospodarki o Programie Powszechnej Prywatyzacji zestawiono z poglądami prezentowanymi w tym samym czasie przez respondentów w ogólnopolskiej próbie losowej².

Tabela 4

w procentach

Czy dla polskiej gospodarki przeprowadzenie Programu Powszechnej Prywatyzacji będzie przedsięwzięciem:	Wskazania respondentów			
	z próby ogólnopolskiej	zatrudnionych w sektorze:		
		państwowym	sprywatyzowanym	prywatnym
- korzystnym	26	26	20	35
- w takim samym stopniu korzystnym co niekorzystnym	30	31	22	25
- niekorzystnym	16	20	43	8

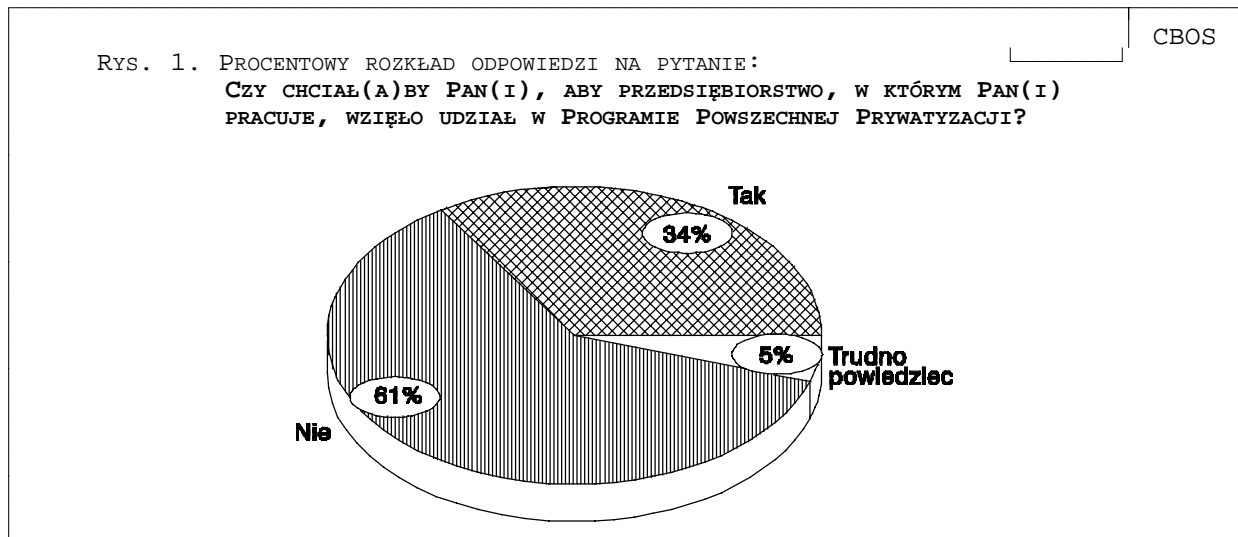
Pominięto kategorię "trudno powiedzieć".

Oceny pracowników przedsiębiorstw państwowych są najbardziej zbliżone do opinii prezentowanych przez ogół społeczeństwa. Pracownicy zakładów sprywatyzowanych wyróżniają się niechętnym stosunkiem do Programu Powszechnej Prywatyzacji, natomiast osoby zatrudnione w firmach prywatnych częściej niż badani z próby ogólnopolskiej akceptują powszechną prywatyzację.

² Badanie: "Aktualne problemy i wydarzenia" (34) przeprowadzono w dniach 15-18 kwietnia 1993 r. na ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności (N=1077).

Stosunek do udziału swojego zakładu pracy w PPP

Ankietowanych pracowników przedsiębiorstw państwowych zapytano, czy chcieliby, aby przedsiębiorstwo, w którym pracują, wzięło udział w Programie Powszechnej Prywatyzacji (rys. 1).

Większość badanych pracowników przedsiębiorstw państwowych jest przeciwna udziałowi swoich zakładów pracy w Programie Powszechnej Prywatyzacji. Wydaje się jednak, że nie oznacza to sprzeciwu wobec tej konkretnie formy przekształcenia, a raczej ogólną niechęć wobec zmiany formy własności przedsiębiorstwa. Jak wskazują dane, 2/3 ankietowanych z tych zakładów deklaruje, że woleliby, aby zakład, w którym pracują, pozostał własnością państwa³.

Zapytani, gdzie woleliby pracować (przy identycznych warunkach finansowych) w większości (67%) wskazywali państwowy zakład pracy. Jednocześnie możliwość

³ Szersze omówienie tej tematyki w komunikatach CBOS, które ukażą się w najbliższym czasie.

sprywatyzowania przedsiębiorstwa budzi wśród osób w nim zatrudnionych obawy. Sądzą oni, że w wyniku tego procesu skorzysta przede wszystkim dyrekcja i kierownictwo przedsiębiorstwa, tracą natomiast głównie robotnicy. Te opinie ankietowanych raz jeszcze potwierdzają, że stwierdzony brak aprobaty uczestnictwa zakładów pracy w PPP jest raczej wyrazem bardzo ogólnych obaw związanych z prywatyzacją w ogóle niż niechęcią wobec tego właśnie programu.

Zatrudnieni w przedsiębiorstwach państwowych kierownicy częściej niż pracownicy szeregowi aprobują pomysł uczestniczenia ich zakładów pracy w Programie Powszechnej Prywatyzacji.

			CBOS
CZY CHCIAŁ(A)BY PAN(I), ABY PRZEDSIĘBIORSTWO, W KTÓRYM PAN(I) PRACUJE, WZIĘŁO UDZIAŁ W PROGRAMIE POWSZECHNEJ PRYWATYZACJI? (ODPOWIADALI TYLKO PRACOWNICY PRZEDSIĘBIORSTW PAŃSTWOWYCH)			
Wskazania:			
	pracowników szeregowych	kierowników	
Tak	33%	49%	
Nie	61%	36%	
Trudno powiedzieć	3%	1%	
Pominięto braki danych			

Być może kierownicy w większym stopniu zdają sobie sprawę z ewentualnych konsekwencji, jakie ma dla przedsiębiorstwa i jego pracowników udział w Programie Powszechnej Prywatyzacji, i mniej się ich obawiają.

Z wypowiedzi ankietowanych pracowników trzech sektorów gospodarki wynika, że w opinii społecznej Program Powszechnej Prywatyzacji nie jest postrzegany jako nowy model działania mogący zasadniczo wpłynąć na zmianę sposobu realizacji przekształceń własnościowych, lecz raczej jako aspekt dotychczasowych działań prywatyzacyjnych.

Opinie respondentów w omawianej kwestii są wyznaczone w dużym stopniu przez osobiste doświadczenia (lub ich brak) związane z przekształceniami własnościowymi. Negatywne nastawienie do PPP prezentują najczęściej pracownicy **przedsiębiorstw sprywatyzowanych**, które zmianę właściciela mają już za sobą. Lepsze, ale bardziej ostrożne oceny wystawiają pracownicy **zakładów państwowych**. Dla nich przekształcenia własnościowe, a być może również udział w PPP, jest kwestią przyszłości. Nalepsze zdanie o programie mają osoby zatrudnione w **firmach prywatnych**, oceniające proces prywatyzacji z pozycji obserwatora.

Wydaje się, że dla pracowników wszystkich sektorów gospodarki osobisty (pracowniczy) aspekt powszechnej prywatyzacji jest istotniejszy niż "obywatelski" (czyli wejście w posiadanie udziałów w prywatyzowanym majątku). Może to wskazywać zarówno na ciągle niepełną wiedzę o Programie Powszechnej Prywatyzacji, jak i na brak wiary w możliwość odniesienia przez pracowników korzyści w wyniku jego realizacji.